

Križev pot pred novo cerkvijo v Maclju, ki stoji ob največjem morišču na Hrvaškem

Največje morišče na Hrvaškem

Ivo Žajdela

Širše gozdnato območje Maclja, ki se razprostira takoj za mejo med Slovenijo in Hrvaško, je bilo po vojni prizorišče množičnih pokolov hrvaških beguncev. Publicist Damir Borovčak je o njem napisal obširno in bogato ilustrirano knjigo.

Konec maja 1945 so partizani spremljali vojne ujetnike Hrvate od Pliberka proti Mariboru. Tisti, ki so preživeli Tezno, so morali peš naprej proti Krapini. Upali so, da se bodo vrnili na svoje domove in k družinam. Toda partizanski zločinci so jih junija 1945 v maceljskih gozdovih, takoj za mejo med Slovenijo in Hrvaško severno od Krapine, neusmiljeno ubijali. Tu so umorili več tisoč zajetih hrvaških vojakov in civilistov. Tako je Macelj postal največje množično morišče in grobišče po drugi svetovni vojni na območju Hrvaške. Po storjenem genocidu leta 1945 je maceljski gozd postal Titovo lovišče. V desetletjih komunizma je bilo prepovedano približevanje gozdu,

kaj šele zahajanje vanj. O teh partizanskih zločinih so morali molčati vse do leta 1990.

Grobišče Lepa bukva Prvič je 9. junija 1991 na morišču in grobišču Lepa bukva za vse žrtve t. i. križevega pota maševal zagrebški nadškof kardinal Franjo Kuharić in javno spregovoril o zločinih, o katerih so vsi do takrat zaradi strahu molčali. Od takrat so znane tri lokacije grobišč na območju Maclja: Lepa bukva, Ilovec in Smiljanova graba. Toda z morišči oz. grobišči je posuto veliko večje območje Maceljske gore.

Na lokaciji Lepa bukva je 24. junija 1992 državna komisija hrvaškega parlamenta začela z raziskavami. Iz štirih jam na tem

grobišču 21 žrtev komunizma od 174 izkopanih pripada duhovnikom in bogoslovcem. Državna komisija je raziskovala tudi grobišče na Ilovcu. Vsega skupaj so na območju Maclja raziskali 23 jam, našli pa so zemeljske ostanke 1.163 oseb. Pri gozdarski hiši nekdanjega lastnika Alfreda Freudenreicha, po vojni je bila tam Titova lovska rezidenca, so človeške kosti našli tudi v vodnjaku. Lastnika gozda Freudenreicha so umorili in vrgli v eno of jam v maceljskem gozdu. Komisija ni raziskovala Smiljanove grabe kot tudi ne nekaterih drugih grobišč. Okrog 130 jam je še neraziskanih. Menijo, da je Ozna v Maclju umorila več kot 13.000 ljudi. Zaradi neznanega razloga je državna komisija proti koncu

leta 1992 končala raziskave in jih ni nikoli nadaljevala. Ugotovitve in zapisniki pričajo, da so bile izkopane žrtve v Maclju pred smrtjo zvezane z žico, ubijali so jih z udarci v glavo ali s strelom v tilnik. Priče in dokumenti potrjujejo tudi mučenja pred končnim umorom.

Državna komisija je po ustavitvi izkopavanj ostanke 1.163 žrtev odpeljala na patologijo Medicinske fakultete v Zagrebu. Ostanke maceljskih mučencev so ležali v kleti in na podstrešju kar dvanajst let. Dvanajst dolgih let nobena hrvaška vlada ni storila ničesar, da bi bili posmrtni ostanke žrtev komunizma spoštljivo pokopani. To je velika sramota (podobno kot v Sloveniji) hrvaških oblasti oz. politikov, ki

jim ni dosti mar za zločine in žrtve komunizma.

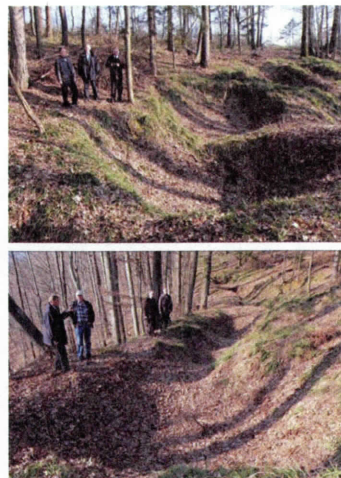
Maceljska cerkev Stjepan Brajdić, hrvaški domobranec in udeleženec križevga pota ter dolgoletni politični ujetnik, in Drago Brglez, duhovnik v župniji sv. Jurja v Đurmancu, sta zaslužna, da so se začele priprave za pokop 1.163 izkopanih maceljskih žrtev in za graditev grobnice kot njihovega trajnega počivališča. Na spominski maši za umrle 6. junija 2004 v Maclju je takratni pomožni zagrebški škof Vlado Košić blagoslovil temeljni kamen za novo cerkev Jezusovega trpljenja (Muke Isusove).

5. junija 2005 je zagrebški nadškof in kardinal Josip Bozanić daroval mašo za vse žrtve križevga pota na kraju nove cerkve Jezusovega trpljenja. Istega leta so iz Zagreba prenesli v grobnico ob novi cerkvi v Maclju ostanke pred dvanajstimi leti v bližnjih gozdovih izkopanih žrtev in jih 22. oktobra 2005 slovesno in spoštljivo pokopali. Pokop je vodil kardinal Josip Bozanić. V Maclju so takrat opravili doslej največji skupni pokop žrtev na Hrvaškem.

Hrvaški mediji kljub svobodi oz. demokraciji dogodka niso primerno spremljali in s tem niso izpolnili svoje družbene vloge javnega in resničnega poročanja o pokopu tako velikega števila žrtev. Še več, podobno kot v Sloveniji javni mediji tudi na Hrvaškem še vedno niso pripravljeni razkrivati zla totalitarnega komunističnega režima. Ljudi (bralce) varajo z masko lažnega antifazišizma. Resnica zato še vedno zelo težko pride do ljudi. Novo spominsko cerkev Jezusovega trpljenja je 3.

junija 2007 blagoslovil varaždinski škof Josip Mrzljak. Od takrat je ta cerkev stalni kraj romanja in spominov, spoštovanja in molitve za vse tiste, ki so po koncu druge svetovne vojne nasilno izgubili življenje.

Povojni pomori Ob koncu druge svetovne vojne so Hrvatje tako kot noben drug evropski narod pretrpeli komunistični genocid biblijskih razsežnosti. V uradni korespondenci britanske vojske in Titovega štaba je navedena številka 200.000 hrvaških vojakov v Pliberku in še 35.000 pri Celovcu. Iz dnevnika 5. britanskega korpusa je razvidno, da je hrvaško vojsko spremljalo še 500.000 civilistov. Te številke razkrivajo eksodus hrvaškega naroda, sistematično ubijanje te množice ljudi pa je bil genocid. Gibanje maršala Jugoslovanske armade Josipa Broza Tita maja in junija 1945 in njegovo bivanje na območju Slovenije in severne Hrvaške v krajih množičnih pomorov ujetnikov (Celje, Huda jama, Trbovlje, Tezno pri Mariboru, Krapina, Varaždin, Zagreb, Bjelovar) je zabeležil takratni hrvaški dnevnik *Vjesnik*. Titovi govori iz tistega časa razkrivajo zločine, ki jih je krvavo načrtoval in ukazal ta krvavi maršal. Tito je 20. maja v Varaždinu dejal: »Jugoslovanske armade, ki v okolici opravljajo pomembne naloge pri končnem obračunu s hrvaškim smradom [...] v novi komunistični državi bodo svetlobo dneva gledali samo tako dolgo, kolikor traja pot do najbližje jame.« Od 28. do 30. maja je bil Tito tudi v Ljubljani in okolici ter v Celju in Mariboru. Takrat naj bi bil izjavil: »Likvidirali smo 200 tisoč banditov, še toliko pa smo jih ujeli.

Morišče na maceljskem llovcu

Dosegla jih je roka naše pravice.« Te izjave dokazujejo, da je bil Josip Broz Tito kot vrhovni komandant idejni začetnik in glavni organizator omenjenih zločinskih pokolov.

Orsula in Daksa Množični zločini nad Hrvati, ki jih poznamo kot Pliberk in križev pote, so se začeli dogajati konec leta 1944 na jugu Hrvaške. Partizanski način ravnanja z ujetniki, demobiliziranimi hrvaškimi vojaki in civilisti ob koncu druge svetovne vojne se je začel pri t. i. osvoboditvi Dubrovnika. V kraju, znanem kot Orsula, pri cesti, ki z vzhoda pelje v mesto, so partizanski zločinci v noči na 19. oktober 1944 začeli z zločinsko morijo nad razoroženimi mladenci iz Konavel, ki jih je zajela partizanska 10. hercegovačka brigada. Dvajsetletne fante so zvezali z žico in jih s tovornjakom prepeljali iz zapore na Orsulo. Tam so jih stlačili v barako in nato po dva vodili ven, jih klali in metali čez strmo steno v morje. To so delali brez sojenja.

Partizani so imeli ob prihodu v Dubrovnik že sestavljene

sezname »državnih sovražnikov«. Aretirali so ugledne osebe in intelektualce ter jih odpeljali v smrt. Ujete »državne sovražnike« so prepeljali na bližnji otoček Dakso in jih tam umorili. V noči na 26. oktober 1944 so ubili najmanj 53 oseb, kolikor jih je bilo na Daksi izkopanih septembra 2009. Med njimi je bilo sedem duhovnikov in frančiškanov.

Na Daksi so umorili najuglednejše dubrovniške meščane. Šele pozneje so po mestu nalepili plakate s »sodbami«, čeprav so bili »obsojenci« že mrtvi. Takrat so samo v majhni dubrovniški škofiji ubili 28 duhovnikov in bogoslovcev. Okolica Dubrovnika je postala prostor s številnimi partizanskimi morišči – od Orsule prek umorov na Daksi, Montovjerni, Boninovem, domobranskem pokopališču, do številnih morišč na otokih Jakljanu, Korčuli in Mljetu.

Široki Brijeg Na enako okruten način se je partizansko »osvobajanje« nadaljevalo na vseh območjih, kjer so živeli Hrvati. Dubrovniku je sledila Hercegovina. Najbolj strahotno je bilo trpljenje ►

Kosti, izkopane iz maceljskih grobišč leta 1991

Ostanki žrtev so na zagrebški patologiji ležali dvanajst let.

Križ na grobišču Lepa bukva

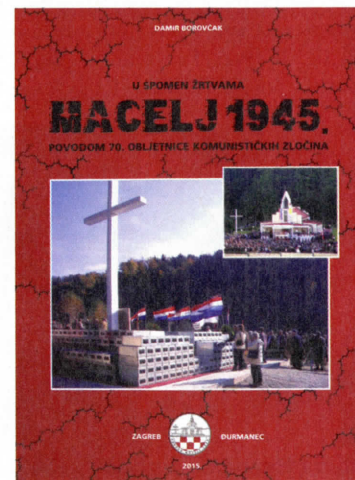
Grobница ob cerkvi v Maclju

Spominska slovesnost v Maclju 7. junija 2015

pesmi ... Vse so strogo nadzirali komunistični ovaduhi, tajna policija Ozn (Oddelek za zaščito naroda) in Udba (Uprava za državno varnost). Strah je bil globoko v zavesti ljudi. Mediji še niti danes niso pripravljeni razkrivati partizanskih zločinov. Zločini in zločinci se do danes skrivajo pod antifašistično masko. Zaradi takratne dediščine in vzgoje, neizpeljane duhovne in moralne obnove ter neizvedene lustracije so se po demokratizaciji oblasti polastili otroci nekdanjih komunistov in zločincev. Ti sistematično relativizirajo zločinski komunistični režim in nadaljujejo z ustvarjanjem lažne zgodovinske predstave ter ignorirajo totalitarno zlo, ki je pustošilo med drugo svetovno vojno in po njej.

Knjiga *Macelj 1945* (izdala jo je Udruga Macelj 1945 iz Zagreba) ima 353 strani velikega formata in je bogato ilustrirana s fotografijami: od dokumentarnih iz leta 1945 do barvnih, ki prikazujejo izkope leta 1991 in kasneje graditev cerkvice s kostnico ter spominske prireditve. Njen avtor Damir Borovčak je raziskovalec in publicist, avtor številnih člankov in knjig, ustanovitelj društva Macelj 1945, član hrvaškega žrtvoslovnega društva. Za zavzeto in zvesto delo v prid resnici ga je predsednik Franjo Tuđman odlikoval s tremi državnimi odlikovanji. Čeprav imajo tudi na Hrvaškem tako kot mi v Sloveniji veliko težav pri odkrivanju komunističnih zločinov, pa taki ljudje in takšne knjige pomembno prispevajo k tistemu, kar je najpomembnejše, k resnici. **D**

hercegovskih frančiškanov v Širokem Brijegu. Partizani so 7. februarja 1945 zavzeli Široki Brijeg in prišli v samostan. Frančiškane so odpeljali v protiletalsko zaklonišče in jih tam ubili s strelom v tilnik. Nato so jih polili z bencinom in zažgali. Znesli so se nad cerkvijo, ki so jo obstreljevali s topovi, ko so se vojaške operacije že nehale. Iz samostana v Širokem Brijegu so partizani ubili 30, med vojno in po vojni pa 66 hercegovskih frančiškanov, ki so jih ubijali po raznih jamah vse do Vrgorca in Biokova. Tri hercegovske menihe so ubili nekaj mesev pozneje v maceljskih gozdovih. V dneh na začetku februarja 1945 so ubili tudi več sto neoboroženih prebivalcev, v naslednjih mescih in letih pa so z umori nadaljevali. Ubili so vsakega desetega prebivalca Širokega Brijega. Preživele frančiškane so pregnali.

Pliberk Kamorkoli so prišli Titovi partizani, povsod so množično morili ujetnike in razorožene vojaške različnih vojsk. Po hrvaškem ozemlju so se širile govorice o ubijanju in kmalu se je začel množični eksodus. Kolone vojakov in civilistov so se odpravile proti Sloveniji in Avstriji, da bi prišle do zahodne zavezniške vojske. V Pliberku se je po britanskih virih zbralo več sto tisoč hrvaških beguncev. Toda Britanci so v dogovoru s Titom in v nasprotju z načeli mednarodnega vojnega prava vse begunce izročili jugoslovanskim partizanom. Vedeli so, da

jih čaka smrt. Za ta genocidni zločin se do zdaj niso opravičili. Po Pliberku, med potovanjem skozi Slovenijo in Hrvaško, so sledili številni umori demobiliziranih pripadnikov hrvaške vojske in civilnih prebivalcev. Ustanovili so posebne skupine partizanskih enot Ozne za množične pomore »narodnih sovražnikov«. Skrbno so izbrali kraje za množične pomore, da bi jih lahko hitro pripravili, mrtve pa čim prej zakopali. Strahote takšnih pokolov so bile najbolj vidne med odpiranjem zapuščenega rudnika Huda jama leta 2009.

Tezno in Macelj V Sloveniji velja Tezno za največje prizorišče komunističnih pobojev Hrvatov v Sloveniji ter nasploh za največje morišče in grobišče na evropskih tleh po drugi svetovni vojni. Tam naj bi bili partizani pomorili vsaj 15.000 Hrvatov. Glede na celotno dolžino protitankovskega jarka, ki je dolg 3,5 kilometra, je mogoče, da je število žrtev celo večje. Leta 1999 so pri graditvi avtoceste samo v 70 metrih izkopali posmrtno ostanke 1.179 žrtev. Križev pot od Dravograda in Maribora se je nadaljeval proti Hrvaški do Maclja. Tiste, ki jih niso ubili v Teznu, so peš prisilno vodili do morišča v Maclju. Na severu Hrvaške so znana morišča: Macelj, Mirkovec, okolica Zagorskih Sel, Veliko Trgovišče, Ključ Brdovečki, Gračani in pobočja Medvednice. Drugi odcep križevega pota je vodil prek Ptuja proti Varaždinu. Znana

morišča so Dravski gozd, Lug pri Bjelovarju, Virovitica in tako do Srbije, Bosne in Hercegovine ter Makedonije.

Največje morišče Macelj je torej največje morišče na Hrvaškem. Izjave priče Mladena Šafranka, ki je bil v Ozni, in zapisi preživelega udeleženca križevega pota v Krapini Frana Živičnjaka govorijo, da je bilo v maceljskih gozdovih ubitih okrog 13.000 ljudi. Več kot 130 brezen še vedno niso raziskali. V Macelj na letne spominske maše do leta 2014 nikoli ni prišel noben hrvaški predsednik, noben predsednik vlade, noben predsednik sabora, čeprav je to njihova dolžnost v imenu resnice o komunističnih zločinih.

Zgodovinski spomin Knjiga o Maclju je dokument spominov na vse žrtve križevih potov in trajen spomin na maceljske žrtve. V obdobju vladavine totalitarnega komunističnega režima so ljudje nekaj desetletij živeli v strahu za življenje, z vsiljevanjem pozabe zločinov. V šolah smo se učili zlagane partizanske zgodovine. O Pliberku se ni smelo govoriti ne zasebno ne javno, prav tako ne o partizanskih pokolih na križevih potih ali na kakršen koli način kritizirati komunističnega režima ter zločinca Tita, njegovo buržujsko življenje in vladavino.

Po pozdravu »smrt fašizmu – svoboda narodu« so sledila povojna maltretiranja in pomori. Cenzurirali so življenje, veroizpoved, Cerkev, zgodovino,